

Лабораторна робота 13

Завдання 1. Проприоцептивні рефлекси людини.

Мета роботи. Простежити за перебігом деяких проприоцептивних рефлексів людини.

Матеріали та обладнання. Молоточок, стілець.

Методика проведення роботи. 1. Колінний рефлекс. Вдарте молоточком по сухожиллю чотириголового м'яза стегна випробуваного, який зручно сидить на стільці (нога лежить на нозі). Відбувається скорочення м'язів, що веде до розгинання ноги в колінному суглобі. Визначте рефлекси обох кінцівок і порівняйте їх. Якщо рефлекс слабо виражений, запропонуйте випробуваному зчепити пальці обох рук і сильно розтягувати їх в сторони. Колінний рефлекс при цьому значно посилюється – феномен Йендрашика.

2. Ахіллів рефлекс. Вдарте кілька разів (з інтервалом 10-20 с) молоточком по ахіллового сухожиллю ноги випробуваного, який стоїть колінами на стільці. В результаті скорочення триголового м'язу гомілки спостерігаються рефлекторні розгинальні рухи стопи. Визначте рефлекси обох ніг і порівняйте їх.

3. Рефлекс з двоголового м'яза плеча. Свою ліву руку покладіть без напруги на напівзігнуту руку випробуваного. Великий палець розташуйте на сухожиллі двоголового м'яза плеча випробуваного. Кілька разів легко вдарте по великому пальцю. Відбувається згинання передпліччя.

4. Рефлекс з триголового м'яза плеча. Відведіть пасивно назовні плече випробуваного до горизонтального рівня і підтримуйте його лівою рукою в ліктьовому суглобі (досліджуючий стоїть збоку від випробуваного). Передпліччя звисає під прямим кутом. Зробіть удар у самого ліктьового згину. Відзначається розгинання передпліччя.

Результати роботи. Проприоцептивні рефлекси виникають при механічному подразненні проприорецепторів скелетних м'язів під час руху кінцівки. Вони відіграють велику роль у розвитку локомоторного апарату дитини. Опишіть міостатичні рефлекси і замалюйте їх рефлекторні дуги.

Контрольні питання. 1. Особливості міостатичних рефлексів. 2. Як пояснити посилення колінного рефлексу при сильному розтягуванні зчеплених пальців рук? 3. Зберігається колінний рефлекс при порушенні проведення збудження із спинного мозку в головний? Відчуваються температурні подразники шкірою руки? Можлива ходьба? 4. Які м'язи беруть участь у здійсненні колінного і ахіллового рефлексів?

Завдання 2. Вироблення рухового умовного рефлексу.

Мета роботи. Ознайомитися з методикою вироблення умовних рефлексів. Дослідити оculoахисний умовний рефлекс у людини. Показати можливість вироблення умовного рефлексу на слово.

Матеріали та обладнання. Окулярна оправа із зігнутою під кутом трубочкою, яка з'єднана за допомогою гумової трубки з грушею, електричний дзвінок.

Методика проведення роботи. На випробуваного надіньте окулярну оправу і за допомогою груші подавайте струмінь повітря на склеру і рогівку (на грушу слід злегка натискати, щоб струмінь повітря не викликав больових відчуттів). Перевірте дію дзвінка і струменя повітря. Для цього включіть на 5 с дзвінок. Зверніть увагу на характер прояву орієнтовної реакції або реакцію «що таке?». При першому дзвінку миготіння немає. Увімкніть струмінь повітря і спостерігайте рефлекс мигання.

Перевіривши дію дзвінка і струменя повітря, починайте вироблення умовного рефлексу. Для цього включіть дзвінок на 5 с. Через 1-2 с після включення дзвінка подавайте струмінь повітря до закінчення звучання дзвінка. Поєднання подразників повторюйте 7-12 разів з інтервалом не менше 1 хв. Після 7-12 поєднань увімкніть дзвінок, не приєднуючи до нього подачу повітря. Миготіння, що спостерігається, свідчить про утворення умовного рефлексу. Якщо миготіння немає, повторіть поєднання двох подразників ще кілька разів і знову пробуйте ізольовану дію дзвінка до тих пір, поки не виробиться умовний рефлекс. Після вироблення умовного рефлексу закріпіть його одночасною дією

обох подразників (5-8 разів). Скажіть голосно слово «дзвінок». Спостерігайте відповідну реакцію.

№ п/п	Дії подразників				Результати
	Умовного	Час, сек	Безумовного	Час, сек	
Підготовка до досліду					
1.	Дзвінок				Описати результат і пояснити його
2.	Дзвінок	5	Струмись повітря	3	Миготіння
Вироблення мигального умовного рефлекса					
1.	Дзвінок	5	Струмись повітря	3	Миготіння
...	...	...	...	...	...
7.	Дзвінок	5	Струмись повітря	3	Миготіння
8.	Дзвінок	5			Немає миготіння
9.	Дзвінок	5	Струмись повітря	3	Миготіння
...	...	...	...	...	...
15.	Дзвінок	5	Струмись повітря	-	Миготіння
16	Слово «дзвінок»				Миготіння

Результат роботи. Для утворення умовних рефлексів необхідні: наявність двох подразників – індиферентного, що викликає орієнтовний рефлекс, і безумовного, що викликає безумовний рефлекс; б) певна послідовність у дії двох подразників та їх збіг у часі: індиферентний подразник повинен випереджати дію безумовного подразника; в) повторне поєднання дії двох подразників і відсутність сторонніх подразників.

Умовним сигналом може стати будь-який подразник, що сприймається відповідними рецепторами і викликає певну діяльність організму. Замалуйте дугу умовного мигального рефлексу на дзвінок. Результати досліду занесіть в протокол і зробіть висновок.

Контрольні питання. 1. Механізм утворення умовних рефлексів та їх відмінність від безумовних. 2. Поясніть, чому для вироблення умовних рефлексів у новонародженого потрібна велика кількість підкріплень. 3. Чому слово

«дзвінок» викликає миготіння, коли на слово не вироблявся умовний рефлекс? 4. Чи можна виробити умовний рефлекс на больовий подразник? 5. Наведіть приклади з власних спостережень безумовнорефлекторної і умовнорефлекторної діяльності.

Завдання 3. Гальмування умовних рефлексів.

Мета роботи. В лабораторних умовах дослідити згашувальне гальмування.

Матеріали та обладнання. Окулярна оправа із зігнутою під кутом трубочкою, яка з'єднана за допомогою гумової трубки з грушею, електричний дзвінок.

Методика проведення роботи. Виробіть міцний мигальний умовний рефлекс на дзвінок, через 1-2 хв увімкніть умовний подразник (дзвінок на 5 с). Дійте дзвінком без підкріплення 5-12 разів до тих пір, поки дзвінок не буде викликати рефлексу миготіння. Після згасання умовного рефлексу при черговому включенні дзвінка включіть і світло. Чому сталося миготіння?

Результат роботи. Вироблені умовні рефлекси не постійні. Вони можуть затримуватися і гальмуватися. Пригнічення умовнорефлекторної діяльності пов'язано з умовним та безумовним гальмуванням. Безумовне гальмування – пасивна форма гальмівного процесу. Воно буває поза межним і індукційним. Умовне гальмування – активний процес і виробляється тільки при непідкріпленні умовного подразника безумовним. Завдяки умовному гальмуванню реалізується принцип тимчасовості умовного рефлексу – припинення або відтермінування його дії згідно з умовами середовища. Розрізняють наступні види умовного гальмування: згасання, диференціювання, умовне гальмо і запізнювання.

Запишіть в протокол результати досліду і зробіть висновок.

Контрольні питання. 1. Відмінності між умовним та безумовним гальмуванням. Чому умовне гальмування називають внутрішнім гальмуванням? 2. Становлення умовного гальмування з віком. 3. Значення гальмування. Який з видів гальмування має охоронне значення? 4. Чи може учень відновити в пам'яті забуте правило? Якими способами? 5. Чи назавжди зникають умовнорефлекторні зв'язки при гальмуванні? 6. Чому відмінно виконуєма школярем фізична вправа порушується при різкому зауваженні вчителя? 7. Наведіть приклади з власних спостережень умовного і безумовного гальмування. 8. Поясніть фізіологічне значення приказки: «Сите черево до вчення глухо».